

Szempontok a derridai dekonstrukció amerikai jogelméleti recepciójának
vizsgálatához
dr. Kevevári István¹

I. Bevezető gondolatok

Derrida filozófiáját az amerikai jogelmélet sosem fogadta be igazán. A derridai dekonstrukció a kortárs amerikai (egyesült államokbeli) társadalomtudományok és egyben a jogtudomány egyik – talán – legnagyobb hatású filozófiai irányzata. Két állítás, melyek látszólag kizárják egymást, és mégis mindkettő egyszerre igaz. A következőkben egy elsőre vázlatosnak tűnő és sok kérdést nyitva hagyó tablót kívánok festeni, amelyben megkísérlem bemutatni, hogy milyen szempontok alapján lehet, és érdemes, vizsgálni Jacques Derrida amerikai jogelméletre gyakorolt hatását. Célom ezzel az, hogy meghatározzam e nehezen megragadható filozófiai irányzat tényleges hatásirányát, és kijelöljem, hogy kik azok a szerzők, akiknek a munkásságában felfedezhetők a derridai filozófia nyomai.

Már másutt írtam, hogy Jacques Derrida filozófiájának hatását nem térképezte fel a hazai szakirodalom kellőképpen, és emellé egyes szerzők nyilván szándékolatlanul kifejezetten félreérthetően fogalmaztak, vagy olyan gondolkodókat vontak a jog és dekonstrukció találkozásának diskurzusába, akik valószínűleg tiltakoztak volna ez ellen.² Írásom tehát egyszerre szeretné kijelölni az erre vonatkozó kutatások irányát, másrészt megfejteni e a felemás recepció okait.

Munkámban a dekonstrukcióról szóló gazdag amerikai szakirodalomból kizárólag a dekonstrukció és Derrida jogászai recepcióját vizsgálom, így elsősorban Peter Goodrich és Pierre Schlag munkáira hivatkozom, akik más szerzőkel szemben nemcsak utalnak Derridára, hanem reflektálnak is arra, hogy az amerikai irodalom hogyan fogadta be a francia filozófus gondolatait. Mindkét szerző álláspontja az, hogy az amerikai jogászság nem értette meg igazán Derridát, vagy egyenesen félreértették őt. Azonban álláspontom szerint kulturális hatása mégis igen nagy, még akkor is, ha nem jött létre egy valódi szintetizáló és kidolgozott amerikai „dekonstruktivista jogelmélet”, mert Derrida ott bújik kimondva-kimondatlanul napjaink feminista, critical race theory vagy posztkoloniális irodalmában.

¹ PhD hallgató, PPKE-JÁK Jogbölcseleti Tanszék.

² Különösen szimptomatikus ez például Varga Csaba 'A jogi gondolkodás paradigmái' című könyvében (Budapest: Szent István Társulat, 2006), mert úgy tűnik, hogy Vargának igazából csak egy apropó a „dekonstrukcionizmusról” írni, mivel olyan szerzőt is bevon ebbe a körbe (például Ronald Dworkin), akinek lábjegyzetei alapján Alan C. Hutchinson szerint kimutatható, hogy Dworkin úgy veti el Derrida gondolatait, hogy közben valószínűleg nem is olvasta eredetiben Derrida legfontosabb írásait. Vö. Hutchinson, Alan C.: Indiana Dworkin and the Law's Empire, 657-658. o. In Yale Law Journal, Vol. 96, 1987.

Jacques Derrida éles szemmel állapította meg, hogy a dekonstrukció és a jog találkozása nem volt váratlan fejlemény, és az, ahogy a dekonstrukció találkozott a joggal nem elválaszthatatlan az amerikai jogelmélet azon folyamataitól, amelyek megelőzték ezt a találkozást a 80-as években.³ Éppen ezért a tanulmányom második fejezetében bemutatom azt a kontextust és eszmétörténeti folyamatot, amely idevezetett, és azt, hogy miért is volt szüksége a dekonstrukciónak az amerikai jogéletnek saját premisszái és gyakorlata szerint.

II. A kontextus vizsgálata

Az amerikai jogelmélet fejlődését egyes szerzők egyfajta ingamozgással szokták leírni, amely a különböző formalista elméletek és a kételkedő kritikai elméletek között mozog. Az amerikai jogelmélet-történet hagyományos narratívája szerint tehát a langdelli formalizmus, az ezt kritizáló jogi realizmus, majd az 50-es évek processzualista elméletei, majd a Critical Legal Studies (röviden: CLS) ezen dialektikus mozgás és elméleti viták eredménye.⁴

Ha az amerikai jogelmélet kezdeteit vizsgáljuk, akkor látható, hogy hangsúlyeltolódásokkal és más terminológiával, de a XX. századig az amerikai és az európai jogfejlődés ugyanazokat az utakat járta be. A Christopher Columbus Langdell nevéhez fűződő klasszikus amerikai jogelmélet három axiómát vallott: a formalizmust, a rendszerességet és az autonómiát.⁵ „A jog formalitása alatt azt érti, hogy a jog nem hagyhatja mérlegelni a bírót a döntésben [...]. A rendszeresség azt jelenti, hogy néhány alapkategóriából, -elvből és -szabályból kell a jog részletes szabályait levezetni [...]. A jog autonómiája pedig abban áll, hogy a jog szabályainak nem szabad közvetlen morális szempontokra, politikai értékekre, célokra figyelemmel lenni.”⁶ Ha itt az értő olvasó a pozitívizmusra asszociál, akkor nem téved nagyot, bár meg kell jegyezni, hogy a korai egyesült államokbeli jogi gondolkodásra nagyban hatott a modern természetjogi gondolkodás is, ahogy azt Blackstone kommentárjaiból átvették.⁷ A korai amerikai jogi gondolkodás formalizmusa az uralkodó klasszikus liberális politikai filozófiákkal egy, az élettől elrugaszkodott, fogalommagyarázó és bizonyos esetekben szociálisan érzéketlen⁸ jogi kultúrát hozott létre, amellyel szemben hamarosan

³ Derrida, Jacques: The Force of Law: The Mytical Foundations of Authority, 931-933. o. In Cardozo Law Review, Vol 11, 1990.

⁴ Nagy Tamás: Tiszta beszéd? Avagy az amerikai jogelmélet kistükré In Nagy Tamás–Nagy Zsolt(szerk): Jogelmélet és önreflexió. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007, 150-151. o.

⁵ Pokol Béla: Jogelmélet. Századvég Kiadó, Budapest, 2005, 374. o.

⁶ uo.

⁷ Golding, Martin P.: Jurisprudence and Legal Philosophy in Twentieth-Century America – Major Themes and Developments, 442. o. In Journal of Legal Education, Vol. 36, 1986.

⁸ A korszak egyik legellentmondásosabb ügye a Lochner v. New York-ügy a legjobb példa erre, amelyben a munkavállalók munkaidejének szabályozása kapcsán a tagállami munkavállaló-védelmi jogszabályok és a magánszemélyek szerződési szabadsága közötti konfliktus került elő. A Supreme Court a szerződési szabadság

kritikus hangok szólaltak fel, akik közül első volt Oliver Wendell Holmes.⁹ Innentől kezdve az amerikai jogelmélet-történet folyamatos bátortalan kísérleteket jelent az uralkodó formalista-liberális doktrína meghaladására.

Az amerikai jogi realisták voltak az elsők, akik nyíltan megkérdőjelezték az uralkodó jogszemléletet, és új utakat keresve próbálták a jogot és a jogéletet megújítani.¹⁰ Érdekesség, hogy már ekkor is megjelent a jogi oktatás olyan szemlélete, amely szerint az egyetemi jogi curriculum nem más, mint a társadalomban meglévő hierarchiák és előítéletek újratermelésének terepe, és megkérdőjeleződik annak semlegessége.¹¹¹² A jogi realisták nem képezték valódi egységes elméleti irányzatot, ám megközelítésükben számos közös pont található, így a jogi szabályok bizonytalan tartalmának kérdése és az, hogy a bírót sosem kizárólag a jogszabályok vezetik a döntéshez, hanem különböző lelki-pszichológiai motívumok is közrejátszanak ebben.¹³ Jerome Frank különösen nagy jelentőséget tulajdonított a tanúkban és a bírákban lejátszódó erkölcsi-pszichológiai folyamatoknak az ügy érdemi döntésére vonatkozó hatása szempontjából.¹⁴

Az amerikai jogi realisták „támadása” az uralkodó szemlélettel szemben nem járt teljes sikerrel, és többnyire a formalizmus akadémiái bástyái megmaradtak, azonban például az oktatás terén kisebb eredményeket értek el, például a jogi „textbookok” a realisták találmányai.¹⁵ Azonban a realisták eredményeit egyrészt az '50-es évek processzualista elméletei¹⁶ meghaladták, másrészt H.L.A. Hart is komoly kritikát fogalmazott meg velük

elvére hivatkozva a tagállami beavatkozást szükségtelen beavatkozásként értékelte, és alkotmányellenesnek ítélte a tagállami szabályozást. vö. Molnár András: Az amerikai Supreme Court „konzervatív aktivizmusa” a XX. század első évtizedeiben született precedensek tükrében In *Jogelméleti Szemle* 2013/4.

⁹ A rendelkezésre álló helyre és a tanulmányom témájára tekintettel nem mutatnám be Oliver Wendell Holmes munkásságát részletesen. Vö. Holmes, Oliver Wendell: *The Path of Law*. In *Harvard Law Review*, Vol. 36, 1986.

¹⁰ Martin P. Golding 6. jegyzetemben megjelölt írása kiváló összefoglalója eme korszak legfontosabb szerzőinek és fő jogelméleti problémáinak.

¹¹ Aritodemou, Maria: *Studies in Law and Literature: Directions and Concerns*, 161. o. In *Anglo-American Law Review*, Vol. 22, 1993. Ezt a kimondatlan félelmet később sokkal pontosabban fejtette ki Duncan Kennedy „Legal Education and the Reproduction of Hierarchy” című tanulmánya (In *Journal of Legal Education*, Vol. 32, 1982).

¹² Az amerikai jogi oktatásról részletesebben lásd: Nagy Zsolt: *Az amerikai jogi oktatás történeti vázlata* 157-176. o. In *Publicationes Doctorandorum Juridicorum*, Tomus II., 2003.

¹³ Leiter, Brian: *American Legal Realism* In Martin P. Golding – William A. Edmundson (szerk.): *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory*, Blackwell Publishing, Malden-Oxford-Carlton, 2005, 52. o.

¹⁴ Jerome Frank: *Law and Modern Mind*, Anchor Books, New York, 1963. A jogi realisták kritikájáról a korabeli bírói igazságszolgáltatás kapcsán magyarul lásd: Nagy Zsolt: *Hatalom és igazságszolgáltatás a jogi realizmus tükrében* In (Szerk.): Nagy Zsolt: *A bírói hatalom kérdései*, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi karának Jogbölcseleti és Jogsociológiai Tanszéke, Szeged, 2003. 72-87. o.

¹⁵ Leiter i.m. 60. o.

¹⁶ Leiter i.m. 61. o.

szemben¹⁷, hogy aztán a '70-es és '80-as években a critical legal studies mozgalom különböző szerzőinél kerüljenek a realisták ismét a figyelem középpontjába¹⁸.

II.1. Critical Legal Studies

Az 50-es és a 60-as évek Amerikáját jogelméleti szempontból még a processzualista jogelmélet határozta meg, amelynek alapvető tana az volt, hogy a racionális jogi eljárások képesek a társadalmi igazságosság előmozdítására. Ezen eljárásoknak deperszonalizálnak és intézményes garanciákkal biztosítottak kell lenniük, hogy megakadályozzák a bírói szubjektum beavatkozását és túlterjeszkedését. Ha a jogi eljárás szabályos volt, akkor az ebből következő bírói ítélet vitathatatlan.¹⁹ A 60-as évekre estek az Egyesült Államokban a nagy polgári jogi mozgalmak, amelyek a polgári és szabadságjogok minél szélesebb kiterjesztéséért küzdöttek, elsősorban az afroamerikai állampolgárok számára. A korszak másik fontos nem jogelméleti, de annál fontosabb tényezője az Earl Warren vezetésével működő Supreme Court, amely radikálisan szakított a korábbi legfelső bírósági stílussal és érvelésekkel. Egyes kritikusok szerint, saját hatáskörén túllépve állapított meg maga számára hatásköröket, vagy döntött például olyan kényes ügyekben, mint az iskolai szegregáció kérdése a Brown v. Board of Education-ügy kapcsán. A „Warren bíróság” kifejezetten aktivista volt, és egy sor kérdésben kifejezetten liberális-társadalomjobbító attitűddel lépett fel az elé kerülő ügyekben.²⁰

A 70-es években fellépő, majd a 80-as évekre nagykorúvá érett új jogi mozgalmak sok tekintetben rokoníthatóak a század eleji jogi realistákkal. Azonban ezek a „mozgalmak” korántsem olyan egységesek mind elméleti alapvetéseiket, mind módszertanukat tekintve. Gary Minda a legfontosabbakként a jog és gazdaságtant, a kritikai jogi mozgalmakat, a feminista jogelméleteket valamint a jog és irodalom irányzatokat jelölte meg. Amiben megegyeznek a realistákkal, az az, hogy nagyon kritikusan állnak a meglévő jogi dogmákhoz és doktrínákhoz, azonban míg jogi realisták kritikája általában egy-egy ügyre korlátozódik,

¹⁷ Leiter uo.

¹⁸ Leiter i.m. 64-65. o.

¹⁹ Feldman, Stephen M.: American Legal Thought from Premodernism to Postmodernism: An Intellectual Voyage. Oxford University Press, New York–Oxford, 2000. 119. o.

²⁰ A Warren-bíróság jelentőségéről az amerikai jogi gondolkodás szempontjából lásd: Feldman i.m. 123-128. o. illetve Schwartz, Bernard (szerk.): Warren Court – A Retrospective. Oxford University Press, New York–Oxford, 1996. A Warren-bíróság kritikájáról lásd: Keck, Thomas M.: The Most Activist Supreme Court in History. The University of Chicago Press, Chicago–London, 2004. 67-106. o.

Az alkotmánybíróságok (és az amerikai Supreme Court) döntéshozatalának szociológiai-politológiai vonatkozásairól lásd: Pokol Béla: Alkotmánybíráskodás – Szociológiai, politológiai és jogelméleti megközelítésben Kairosz Kiadó, Budapest, 2014, 13-74. o.

addig ezen új irányzatok képviselői totális kritikákat fogalmaznak meg, amelyek az alapokig hatolva kívánják újrafogalmazni a jogi diskurzust.²¹

Az amerikai jog akadémiai és tudományos életében ekkor jelentek meg azok a főleg kontinentális neomarxista és francia társadalomelmélettől ihletett jogászok, akik a meglévő jogi diskurzust és jogi gondolkodásmódot támadták. A critique²² többsége a 60-as években részt vett a diáklázadásokban, és a vietnámi háború árnyékában nehezen tudtak hinni a processzualista elmélet által vallott „semleges és objektív” jogi eljárások igazságosságának ideológiájában.²³ Ebből az új hangból jött létre később a 70-es évekre az úgynevezett Critical Legal Studies Movement, amelynek létrejöttét hivatalosan az 1977-es Critical Legal Conference megtartásától számítjuk.²⁴ Ez az új mozgalom eredetileg egy inkább baloldali gondolkodású professzorokból, aktivistákból és jogászokból álló kör volt²⁵, akiket az kötött össze, hogy a meglévő jogi diskurzus radikális kritikáját vallották.

A mozgalmakat kezdetektől heves kritikák fogadták a jogi akadémiákon, különösen a critique félig valós, félig vélelmezett „nihilizmusára” hivatkozva. A legradikálisabb kritikát ezen új mozgalmakkal szemben Carrington fogalmazta meg, aki odáig ment egy allegorikus írásában, hogy a nihilista jogászoknak nem lenne szabad az egyetemeken oktatniuk.²⁶ Az új mozgalmak közül a jog és gazdaságtan illetve a jog és irodalom mozgalmak képviselői voltak azok, amelyek a leghamarabb elismerésre tettek szert, mások azonban nem voltak ilyen sikeresek. Azonban a CLS-hez köthető kritikus jogászok médiabeli befolyása és reprezentációja (még ha csak ez a „15 perc hírnévre” korlátozódott is) igen nagy volt már a kezdetektől.²⁷

II.2. A 80-as évek útkeresése

A 80-as évek közepén egészen új hangok jelentek meg a critiqueken belül, és e – a jobb szó híján – „posztmodernnek” nevezett szerzők²⁸ kezdték el használni a Jacques Derrida nevéhez fűződő „dekonstruktivista olvasatot” a jogi kérdések tárgyalására. A kritikai jogi mozgalmak az évtized közepére megfáradni látszottak, és némileg furcsa módon a

²¹ Különösen igaz ez a feminista jogelméleti kritikákra, amelyek a mainstream jogi dogmatikát „férfi központúnak” bélyegeznek, és vele szemben egy olyan jogelméletet kívánnak megfogalmazni, amely a női perspektívára építene.

²² A Critical Legal Studies jogászokat röviden critiqueknek szokták nevezni.

²³ Feldman i.m. 130. o.

²⁴ Kelman, Mark: A Guide to Critical Legal Studies. Harvard University Press, Cambridge–London, 1987. 1. o.

²⁵ Minda, Gary: Jurisprudence at Century's End, 42. o. In Journal of Legal Education, Vol. 43, 1993.

²⁶ Carrington, Paul D.: Of Law and River, 227. o. In Journal of Legal Education, Vol. 34, 1984.

²⁷ Goodrich, Peter: Sleeping With The Enemy: An Essay on the Politics of the Critical Legal Studies in America, 393. o. In New York University Law Review, Vol. 68, 1993.

²⁸ Minda i.m. 41-42. o.

kontinentális Európából nyert új erőt az amerikai jogi diskurzus. Hasonló jelenség játszódott le a 70-es években az irodalomtudományban, ahol az amerikai Új kritika kifulladását követően, egy kvázi „posztstrukturalista” útkereső periódusban adta elő a fiatal Jacques Derrida a John Hopkins Universityn rendezett strukturalista konferencián híres előadását *A struktúra, a jel és a játék az embertudományok diskurzusában* címmel. Az előadás hatására, és természetesen az Egyesült Államokban alapvetően meglévő irodalmi diskurzus folyamán jött létre az amerikai dekonstruktivista iskola a Yale-en, amelynek hatása elsősorban az irodalomtudományban érezte a hatását.²⁹

A 80-as években négy fontos jogfilozófiai tanulmány jelent meg, amelyek felvállaltan a derridai dekonstrukció hatását mutatják.³⁰ Az elkövetkezendőkben ezeket mutatom be dióhéjban.

Időrendben a legkorábbi Gerald E. Frug *The Ideology of Bureaucracy in American Law* című tanulmánya³¹ volt, amely a bürokrácia létének megindokolására szolgáló amerikai elméleteket vizsgálta, és közben intenzíven használta a Jacques Derrida által használt „veszedelmes szupplementum” terminust.³² Az elméletek kritikájának közös pontja a bürokrácia objektivitásának (az állami és magánszervezetek a közös érdekeket védik, amelyek objektívak) és működésük szubjektivitásának (Frugnál ez a szakértő alkalmazottak személyiségének és szabadságnak gyakorlását jelenti) szigorú egymástól elválaszthatóságának tétele. Azonban Frug kimutatja, hogy a szervezet objektiválni kívánt közös érdekei és a szubjektív diszkréció egymástól függő fogalmak, amelyeknek határa elmosódott, így minden ilyen elválasztás kudarcra van ítélve.³³

Frug rámutat arra, hogy az általa bemutatott érvelés alkalmas arra, hogy a mainstream jogi diskurzusban és jogi doktrínákban meglévő álcázó ideológiai mechanizmusokat leleplezze, amelyet azért tart fontosnak, mert „ez a leleplezés maga a felszabadítás”.³⁴ Értékelésként annyit fűznék hozzá, hogy a tanulmány érvelésében a derridai dekonstrukció módszertani jellegét mutatja, amely nagyon jellemző volt a dekonstrukció amerikai

²⁹ Bókay Antal: Bevezetés az irodalomtudományba. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 251. o.

³⁰ Külön megemlíteném még Mark Tushnet 1984-es tanulmányát, amely a „Critical Legal Studies and the Constitutional Law: An Essay in Deconstruction” címmel jelent meg a Stanford Law Review 1984 januári számában. Ez az első amerikai jogelméleti tanulmányok közé tartozik, amely használja a „dekonstrukció” szót, ám itt a szerző bevallottan csak „trendi címszóként” (lásd. 623. oldal lábjegyzete) használja a kifejezést a címben, de egyébként egy „teljesen közönséges” kritikai tanulmányról van szó. Jól jellemzi az írást, hogy egyetlen Derridára történő hivatkozás sem szerepel a szövegben.

³¹ Frug, Gerald E.: The Ideology of Bureaucracy in American Law. In Harvard Law Review, Vol. 97, 1984.

³² A „veszedelmes szupplementum derridai elemzéséről lásd. Derrida, Jacques: Of Grammatology. fordító: Gayatri Chakravorty Spivak. The John Hopkins University Press, Baltimore–London, 1997, 141-165. o.

³³ Frug i.m. 1286-1287. o.

³⁴ Frug i.m. 1295. o.

receptiójában. Frug a kritikai jogi mozgalom céljainak megfelelően kezdte el használni a dekonstrukciót mint módszert.

A következő fontos tanulmány Gary Peller *The Metaphysics of the American Law*³⁵ című igen terjedelmes írása volt, amely a Michel Foucault és a Jacques Derrida által felvetett posztmodern nyelvi-társadalmi kritika fogalmi apparátusát felhasználva bírálja a jogi diskurzust és doktrínákat.

Peller szerint két metafizikai előfeltevéssel él az amerikai jog: egyrészt az objektív-szubjektív dichotómiával, másrészt a jelenlét metafizikájával. A jelenlét metafizikája azt a hamis képet kelti, hogy a szavaink mögött valós objektív jelenlét van és a partikuláris valóság-percepcióink valamiféle általános igazságot fejeznek ki, amelyeknek köze van a normához, és megfelelő módszerekkel élve ezen megállapításaink a társadalmi létünkről pontosak és semlegesek. Azonban nem lehetséges a nyelvi 'elkülönböződés' [*différance*] csapdájából kikeveredni, ugyanis a problémák mégsem a nyelvből erednek, hanem a Másik személy objektivizálásából, illetve tárgyiasításából. Peller érvelése szerint a jogi diskurzus és érvelés olyan speciális módon politikai jellegű, hogy kizár más diskurzusokat és elképzeléseket a társadalmi valóság feltárásából.³⁶ A jogi diskurzus nem tudja kikerülni a politikát, mert eleve bele vagyunk vetve Peller szerint a politikai küzdelembe. Így egzisztenciális helyzetünk alapja az, hogy mi hozzuk létre a körülöttünk lévő világot, amelynek teljes kontextusát (amelyből építkezünk) nem tudjuk átfogni.³⁷

Clare Dalton *An Essay in the Deconstruction of Contract Doctrine*³⁸ című tanulmánya az amerikai szerződési jogi doktrína egyes alapelveit bírálja. Kritikájának módszertanában a legfontosabb elemként a derridai dekonstrukciót jelöli meg, de érdekes, hogy a konkrét Derrida-művekre való hivatkozása igen szerény.³⁹ A doktrína kifejezést Dalton kifejezetten tág értelemben használja, nemcsak a szűk értelemben vett jogi elveket, szabályokat vagy jogszabályokat érti ez alatt, hanem minden olyan érvet és szabályt is, amelyet a bírák és a jogi kommentárok használnak. Tehát a doktrína itt a jogászi diskurzus specifikus fogalmi-logikai rendszere, amelyet átszőnek bizonyos ideológiai elemek is.⁴⁰

³⁵ Peller, Gary: *The Metaphysics of American Law*. In *California Law Review*, Vol. 73, 1985.

³⁶ Peller i.m. 1153. o.

³⁷ Peller i.m. 1296. o.

³⁸ Dalton, Clare: *An Essay in the Deconstruction of Contract Doctrine*. In *Yale Law Journal*, Vol 94, 1985.

³⁹ Dalton csupán Jonathan Culler *On Deconstruction* című könyvét és Gayatri Spivaknak a *Grammatológia* angol fordításához írt előszavát jelöli meg a dekonstrukcióra vonatkozóan a tanulmány elején a 17. lábjegyzetben.

Lásd. Dalton i.m. 1007. o.

⁴⁰ Dalton i.m. 4. lábjegyzet. 999.o.

Felmerülhet a kérdés, miszerint ez a kötelmi jogi témájú tanulmány, amely alig hivatkozik Derridára és a dekonstrukcióra, valamint az írás végén felvállaltan feminista fordulatot vesz fel⁴¹, mennyiben kapcsolódik a dekonstrukcióhoz? Ami a dekonstruktivista stílusból megjelenik, az az egymásra támaszkodó fogalmi párok kiválogatása, azok stratégiai szembeállításai, kimutatva, hogy a szerződésjogi doktrínában (a jogi szövegben) ezek kapcsolata ellentmondásos a kimondott hierarchia ellenére. Azt kell megállapítanunk, hogy a kritikája megalapozott, de eszmeileg Dalton munkája inkább kapcsolódik a '60-as '70-es évek kritikai jogi mozgalmához és a feminista kritikához (különösen az esszé zárópasszusában). Ami viszont még Derrida érdeklődését is felkeltené, az az, hogy a szerződésjogi doktrína megkérdőjelezésének alapja nem ennek a jogterületnek a tipikus esetkörén alapul, hanem valahonnan a „margóról”, a privát kötelmi kapcsolatok „sötét külvárosából” érkezik, hogy rámutasson arra, hogy amit biztosnak és megingathatatlanak hiszünk, az valójában kártyavár.

Így foglalja össze Clare Dalton az elemzésének tanulságait: „Ez a fajta kutatás, amelynek a feminista elmélet mutatott példát, segíthet nekünk, hogy lássuk, hogy a világ, amit a klasszikus doktrínális elemzés be akar nekünk mutatni, már nem az, amiben élünk, és bizonyosan nem az egyetlen, amiben élhetünk. S ha erre rájövünk, akkor megnövelhetjük az esélyét annak, hogy a világunkat újjáépítsük.”⁴² Tehát Dalton szerint érvelése kifejezetten alkalmas egy emancipatórikus, felszabadító jellegű jogi diskurzus elindítására, amelynek célja a meglévő jogi gondolkodásmód átalakítása, ebben az irányban többen is követték Daltont, illetve Derridát.

A negyedik – és látszólag legfontosabb írás – Jack Balkin *Deconstructive Practice and Legal Theory*⁴³ című tanulmánya volt, amely nagy karriert futott be, azonban az írás és maga Balkin megítélése is meglehetősen ellentmondásos, ahogy azt majd később láthatjuk. Balkin értelmezésében a dekonstrukció a jogi szövegek elemzésének módszere, ezen módszertan elsődleges célja annak kimutatása, hogy a semlegesnek tűnő jogi fogalmi rendszerünk olyan értékduálokkal operál, amelyek közül az egyik metafizikai elsőbbséggel (jelenléttel) rendelkezik a másik felett, azonban – érvel Balkin – ezen hierarchiák önkényesek és ideológiailag motiváltak.⁴⁴ Balkin szerint a dekonstruktív olvasattal ezeket az oppozíciókat fordítjuk meg és mutatunk rá arra, hogy az objektívnek és semlegesnek tetsző jogi dogmáink valójában másképp is lehetségesek. Ami miatt érdekes lehet a jogászok számára a dekonstrukció, az egyrészt egy kritikai funkció, másrészt a jogi érvelések ideológiai

⁴¹ Dalton 1008. o.

⁴² Dalton i.m. 1114. o.

⁴³ Balkin, Jack: *Deconstructive Practice and Legal Theory* In *Yale Law Journal*, Vol 96, 1987.

⁴⁴ Balkin i.m. 748. o.

hátterének leleplezése. Harmadrészt ez egy újfajta interpretációs technika, amely szembeáll a jogi szövegek hagyományos értelmezési módszereivel, mivel a dekonstrukció felszabadítja a szövegeket megalkotójuk autoritása alól, így a jogi szövegek jelentése nem kötődik szorosan az eredeti jogalkotói szándékhoz.⁴⁵

Balkin szövege tehát a dekonstrukció megszelídítését adja, egy módszerként kezeli a lehetséges doktrinális analízisek között, amellyel a jogi szövegeket és gyakorlatokat elemezni lehet. Amire Frug csak utal, az Balkin esetében teljesen nyíltan kimondásra kerül: a dekonstrukció módszerré válik.

Ha összefoglalóan szeretnénk vizsgálni a fenti négy példaértékű szöveget, akkor azt szögezhetjük le, hogy a CLS második generációjába tartozó szerzők még az amerikai jogi dogmatika kritikájára használják a dekonstrukciót, azonban ez többször megmarad retorikai fogás szintjén (például Frug esetében), és ritkán jutnak el mélyfilozófiai elemzéseikig, mivel az amerikai jogi gondolkodás jellemzően gyakorlatias és pragmatikus, és kevésbé bölcséleti. Azonban Gary Peller már egy ízig-vérig posztmodern jogelméletet prezentál, amely talán a leghűségesebben ágyazza be a derridai és foucault-i gondolatokat a jogelméletbe. Clare Dalton írása már jelzi, hogy a dekonstruktív gondolkodásmód és a feminizmus talán nem is áll olyan távol egymástól, és – meg kell jegyezni – cikkére is igen gyakran hivatkoznak. Azonban az amerikai mainstream jogi gondolkodás Jack Balkint értékelte a legtöbbször, mivel ő tudta oly módon közvetíteni a dekonstrukciót, amely a jogászok számára érthető és jól használható volt. Ez azonban komoly konfliktusokat okozott egyes amerikai Derrida-követők között.

III. A felemás recepció és okai

A korábbi fejezetben megjelölt négy szerző írásai azt a képet festhetik meg előttünk, hogy elkezdődött egy diskurzus a dekonstrukcióról az amerikai jogi gondolkodásban, azonban korántsem ez volt a helyzet. Egyrészt ahogy Frugnál, Pellernél és Daltonnál olvasható, nem nagyon történik elemző, igazán filozófiai igényű gondolkodás a dekonstrukcióra vonatkozóan. Talán Balkin az, aki a leginkább törekszik a dekonstrukció egyes alapfogalmainak bemutatására. Derrida 1989-es Cardozo School of Law-n megtartott előadásáig⁴⁶ a dekonstrukció szót igen ritkán ejtették ki az amerikai baloldali vagy crit kötődésű kutatók.

⁴⁵ Balkin i.m. 744. o.

⁴⁶ A konferencia címe Deconstruction and the Possibility of Justice volt. A konferencia anyaga megjelent könyv formájában is: Drucilla Cornell – Michael Rosenfeld – David Gray Carlson(szerk.): Deconstruction and the Possibility of Justice, Routledge, New York–London, 1992.

Derrida első 80-as évekbeli recepciója láthatatlan volt, gyakran szűk körű olvasó csoportokban, nyári egyetemeken, kiadatlan óravázlatokban jelentek meg a filozófus gondolatai a jogászság körében.⁴⁷ Ezen már-már konspirációszerű kezelése Derridának összefüggésben állt azzal, hogy a mainstream akadémiai körök egyre gyanakvóbban tekintettek a critiquekre azok vélt vagy valós nihilizmusa miatt. A dekonstrukció fogalmának félreértése illetve nem ismerete miatt az egyenlő lett a „gyanús posztmodern destruktív gondolatokkal”, és ilyen gondolatok vállalása felért egy „karrier-öngyilkossággal”.⁴⁸ Ahogy azt korábban említettük, Paul D. Carrington a Duke University School of Law dékánja odáig ment egy allegorikus kritikájában, hogy a CLS nihilista tagjainak nem lenne szabad tanítaniuk az amerikai egyetemeken.

Érdemes egy rövid pillantást vetni „Derrida” nevének és a „deconstruction” szónak az előfordulására a legfontosabb amerikai jogi folyóiratcikkek szövegeiben.⁴⁹ A Derrida-recepció ilyen vizsgálata természetesen félrevezet is lehet, mert az alábbi adatsorok nem adnak például választ arra a kérdésre, hogy mennyire mély interpretációról van szó, amikor Derridáról beszélnek? Elítélően vagy elismerően szólnak a filozófusról? Említenek-e konkrét Derrida-műveket vagy beérik azzal, ha hivatkoznak Jonathan Culler 'On deconstruction' című könyvére? Amire előzetesen felhívnám a figyelmet, az egyrészt a számok tendenciája, másrészt a 'Derrida' és 'deconstruction' kifejezések egymáshoz képesti számának alakulása azonos időszakokban.

Derrida neve 1985 és 1989 között összesen 202 alkalommal szerepelt, majd 1990 után 1994-ig 319 alkalommal említik, ami összefüggésbe hozható a Deconstruction and the Possibility of Justice elnevezésű konferenciával, amelyen, mint máshol írtam, alapvető kijelentéseket tett a jogra vonatkozóan, majd a 90-es évek első felében több politika filozófiai

⁴⁷ Goodrich, Peter – Hoffmann, Florian – Rosenfeld, Michel – Vismann, Cornelia: Introduction: A Philosophy of Legal Enigmas In Goodrich, Peter et al. (szerk.): Derrida and Legal Philosophy Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2008, 4-5. o.

⁴⁸ Például Clare Dalton harvardi kinevezését megtagadták, míg az amerikai diskurzusba jobban illeszkedő Balkin Yale-re történő professzori kinevezését megadták. lásd Goodrich et al. i.m. 8. o.

⁴⁹ Az ötletet a Derrida and Legal Philosophy szerkesztői előszavából kölcsönöztem. A heinonline.com 'Core U.S. Law Journal Library' gyűjteményében kerestem rá a szavakra minden Article jellegű cikkben. A szerkesztői előszóhoz képest azonos keresési paraméterekkel én egy némileg más számokat kaptam, de a tendenciákat tekintve azonos megállapításokra jutottam. A szerkesztők előszava 2004-ig vizsgálja a 'Derrida' és 'deconstruction' kifejezések előfordulását. Én két intervallummal egészítettem ki, egyrészt egy 2005-2009-ig tartó időszakkal, másrészt egy 2010-2014-ig tartó időszakkal, azzal a megjegyzéssel, hogy ez utóbbi időszak még nem zárult le teljesen, így a jelen cikk leadásának időpontjához képest ezek az adatok módosulhatnak. A szereplő számok a cikkek számát jelölik, amelyek szövegében szerepel ez a két szó függetlenül attól, hogy egyszer vagy többször történik említésük. Az adatok begyűjtésének időpontja 2014. május 8.

és etikai tárgyú írása is megjelent⁵⁰, sőt eddigre az életmű majdnem minden fontosabb írása publikálásra került angol fordításban.

1995 után mintha visszaesett volna az érdeklődés Derrida iránt (legalábbis ha az említéseket nézzük), 1995 és 1999 között 308, majd 2000 és 2004 között 273 alkalommal említik az amerikai folyóiratok tanulmánycikkeiben. A francia filozófus halála után 2005 és 2009 között kicsit ismét megugrott az említettsége (325 darab), hogy a 2010-2014-es időszakban ismét visszaessen 219-re. De ez utóbbi adat természetesen még változhat.

Egészen más számokkal találkozunk, ha a 'deconstruction' említéseinek számára keresünk rá. 1985 és 1989 között 403, 1990-től 1994-ig pedig 752 alkalommal említették. 1995-től 1999-ig 764, majd 2000 és 2004 között 710 cikkben használják ezt a szót. 2005-2010-es időszakban 695 említés történik, majd a még le nem zárt 2010-2014-es időszakban csak 526 darab említés szerepel.

Ami elsőre kitűnik az az, hogy Derrida és a dekonstrukció körüli felhajtás mintha némileg alábbhagyott volna húsz év távlatából tekintve. De ami még izgalmasabb, az az, hogy már a kezdet kezdetén több cikkben szerepel a dekonstrukció szó, mint Derrida neve. Az első megjelölt időszakban kétszer annyiszor említik a dekonstrukciót, mint Derridát magát, és voltak olyan időszakok, amikor ez a különbség majdnem megháromszorozódott.

Mégis mi történt? Peter Goodrich 2001-es írása szerint⁵¹ Derrida filozófiájának recepció még meg kell, hogy történjen az Egyesült Államokban. A derridai filozófia elvétett befogadásának oka az lehetett, hogy nem tudták azt teljes egészében megérteni. Goodrich értelmezésében Derrida filozófiájának kulcsfogalma nem a dekonstrukció, amely állítását alátámasztja Derrida egyik interjúja, amelyben arról beszél, hogy a „dekonstrukció” szó valójában csak egy szó volt számára a sok közül, és magyarázó ereje a saját filozófiai működése során igen behatárolt. Peter Goodrich Derrida jelentőségét abban látja, hogy a Grammatológiában a Gutenberg-galaxis lineáris, könyvközpontú gondolkodásmódját kívánja meghaladni. A grammatológia tehát az a tudomány, amely az írásrendszerek és a jelen nem lévő dolgokat jelképező inskripciókat vizsgálja. Derrida működése a hamis jelenlétek elleni küzdelemben lelhető fel, a nyugati kultúra metafizikája ugyanis mindig kötődött a logosz

⁵⁰ A legfontosabbak: *Spectres de Marx: l'état de la dette, le travail du deuil et la nouvelle Internationale*. (Galilée, Paris, 1993.) angolul Peggy Kamuf fordításában (Routledge, New York–London, 1994.); *Politiques de l'amitié* (Galilée, Paris, 1994.) az angol fordítás George Collins munkája (Verso, New York–London, 1997.); *Adieu a Emmanuel Levinas* (Galilée, Paris, 1997.) az angol fordítást Michael Naas és Pascal-Anne Brault készítette (Stanford University Press, Stanford, 1999.)

⁵¹ Goodrich, Peter: *Europe in America: Grammatology, Legal Studies and the Politics of Transmission*. In *Columbia Law Review*, Vol. 101. 2001.

fogalmához, a logoszhoz, amely egyszerre jelentett igazságot, igazságosságot és a kimondott szót.

A logocentrikus gondolkodásmód Derrida szerint abba a hitbe ringatott minket, hogy a nyelv kimondott szóban történő megnyilvánulásában erősebb a jelenlét, így erősebb igazságtartalma van. Másutt már idéztem azon nietzschei gondolatot, amely kritizálja a beszéd elsődlegességébe vetett hitet, hiszen mire az emberi szubjektumban meglévő gondolatokat kimondott nyelvi formulákba öntjük, egy sor fordításon mennek ezek keresztül.⁵² Tehát az inskripció, legyen az írott vagy kimondott, szükségszerűen torzítja és formálja gondolatainkat, és a formálásban egyúttal hamis objektivizmusba ringat minket. A derridai ősrítés [arché-écriture] a nyelv ezen minduntalan újratermelődő bizonytalanságainak kritikája, és Jacques Derrida Grammatológiája a modernkorban a logoszt írott szöveggé változtató gondolkodásmódjának kritikája.⁵³

A XXI. századra a világ nagyon megváltozott, most már egy átlagos ember előbb szerez információkat egy monitor vagy okostelefon kijelzőjén keresztül. A valóságról szóló információinkat már többnyire nem könyvekből szerezzük, hanem közösségi oldalak vagy internetes híroldalak képekkel és animgifekkel operáló cikkein, hiperlinkekkel egymásba fonódó wikipédia szócikkeken vagy a google kereső motorjával előállított keresési eredményein keresztül fogadjuk be.⁵⁴ Goodrich még videoszféráról beszél⁵⁵, de napjainkra nemcsak a könyvek fehér alapon fekete betűk által megismert valóságát haladtuk meg a (mozgó)képekkel, hanem a könyv kultúrájának lineáris (elkezdődik az elején és a szerző által felrajzolt vonalon keresztül egy vonalon végighaladva eljutunk a tudáshoz) világképét is régen magunk mögött hagytuk, legalábbis a mainstream gyakorlat és felfogás szerint.

Nyilvánvalóan a 2004-ben elhunyt francia filozófus még mindezt a változást nem gondolhatta el, még ha kísérleteket is tett ennek a világképnek a meghaladására, például a Glas⁵⁶ című művében, ahol a könyv során két hasámban párhuzamosan halad két gondolatmenet egyrészt Hegel filozófiai értekezései, másrészt Lacan pszichoanalitikus elemzése. Ez a két gondolatmenet úgy reflektál egymásra, hogy közöttük nem lehet egyértelmű hierarchiát felállítani, és az sem igazán biztos, ahogy oldalról-oldalra lapozunk, hogy a jobb vagy a bal oldali hasábot kezdjük-e előbb olvasni. Derrida ezzel a szövegek

⁵² Kevevári István: Jacques Derrida és a jogfilozófia In Jogelméleti szemle 3013/2.

⁵³ A jog és logosz mint elnyomó vagy a Másikra nyitott diskurzus témájában vö.: Frivaldszky János: A jogi reláció a posztmodern korban: rendszerlogika, a kizáró és az amancipatorikus jogi viszony In Jog a személyközi viszonyokban – Az olasz jogfilozófia nyomdokain, Pázmány Press, Budapest, 2012

⁵⁴ A napjaink számítógépes keresőmotorjainak hatásáról a jogban lásd. Zódi Zsolt: Jogi adatbázisok és jog forráskutatás – Gépek a jogban. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.

⁵⁵ Goodrich (2001) i.m. 2033. o.

⁵⁶ Derrida, Jacques: Glas. Galilée, Paris, 1974.

intertextualitására, az értelmezés bizonytalanságaira kívánt rámutatni. Az interpretáció zavarait, a kommunikáció bizonytalanságát és egzakt valóságtartalmát napjaink audiovizuális kultúrája sem tudja meghaladni, hiszen jól ismertek az „internetes népművészet” kép- és hangmanipulációi. A grammatológia így minden medializált közlés eredendő bizonytalanságainak feltárásának tudományává válik.

A jogtudomány és a jogi gondolkodás – talán a kontinentális jogrendszerekben még inkább kötődik az egy könyv („sola Scriptura”) modern, és eszmetörténeti eredetét tekintve protestáns, képéhez, mint bármely más tudomány vagy diskurzusforma. Éppen ezért kell és lehetséges Goodrich szerint a grammatológia eszközeivel újragondolni a jogról és a társadalomról alkotott képeinket a szó átvitt és szorosabb értelmében is.⁵⁷

Amerikába a grammatológia valójában a dekonstrukció elnevezése alatt érkezett.⁵⁸ Ez a félreértés pedig kihatott annak fogadtatására. Goodrich értelmezése szerint a dekonstrukció egy eszköz vagy terminus a grammatológia fegyvertárában. Tehát, amikor valamihez grammatológusként közelítünk, akkor rendszereket és diskurzusformákat vizsgálunk, és ezen analízis közben kerül elő metodológiai eszközként a dekonstrukció, amely a diskurzus különböző terminusait „csomagolja ki”, vizsgálja meg azt az intertextuális keretet, amelyből a jelentését nyeri, és mutat rá a diskurzusban meglévő szavak jelentésének homályosságára.⁵⁹ Ez lett volna az elmélet, de ezzel szemben, mivel Derridát az amerikai jogászok nem olvasták, vagy ha olvasták is, félreértették, a francia filozófus gondolataiból csak a „dekonstrukciót” vették át mint egy divatos címkét, így a dekonstrukció elszakadt a valós filozófiai háttérétől, és önálló életre kelt.⁶⁰

Az Egyesült Államok, a „plain English” és az egyenes beszéd hazája⁶¹ nehezen tudta az ebben a filozófiában meglévő szellemi tartalmakat megragadni, és ebből adódik, hogy a grammatológia/dekonstrukció recepciója jobbra marginális volt a mainstream amerikai jogi diskurzusban. A dekonstrukciót nemcsak azért fogadta kétkedve a jogi akadémiai szféra, mert idegen vagy európai volt, hanem eszmetörténeti-teológiai szempontból is egy teljesen más szöveggonceptiót vallott magáénak, a protestáns „sola Scriptura” ideáját, amely az írott szöveg anyagságából eredő objektivitását vallotta magáénak⁶². Ezzel szemben Jacques Derrida a talmudi végtelen rétegű szöveg fogalmát vallotta magáénak, amely szerint az írott

⁵⁷ Goodrich több művében is elemezte a képeket és azok hatását a jogra vö.: Goodrich, Peter: A Theory of Nomogram In Goodrich, Peter – Barschack, Lior – Schütz, Anton (szerk.): Law, Text, Terror Glass House Press, New York–London, 2006, 13-33. o.

⁵⁸ Goodrich (2001) i.m. 2038. o.

⁵⁹ uo.

⁶⁰ Goodrich (2001) i.m. 2041. o.

⁶¹ Goodrich (2001) i.m. 2039. o.

⁶² A protestáns és a katolikus hermeneutika közötti különbségről lásd: Bókay i.m. 38-42. o.

szövegnek végtelen jelentése lehet.⁶³ Azonban ezt a megfontolást sokan úgy értették, hogy nihilista módon Derrida és a dekonstruktivisták azt vallották, hogy bármilyen jelentést tulajdoníthatunk a szövegnek. Ez azonban nem igaz, de ez a félreértés nagyon is meghatározó lett a dekonstrukció amerikai jogi karrierjében.

Az amerikai jogi gondolkodás mindig is nagyon pragmatikus volt, érdeklődése homlokterében a bírói döntés és ennek folyamata állt, így minden jogi elmélet végső kérdése ez volt: „Hogyan tudnám a bíró döntését befolyásolni az ügyfelem számára?” Az amerikai jogi gondolkodás normatív karaktere, amely szabályokat és módszereket kíván létrehozni a bírói döntési folyamat befolyásolására alapvető, ha meg akarjuk érteni a dekonstrukció recepciójának alakulását.⁶⁴ Ezen gyakorlatorientált gondolkodásmód rányomja a bélyegét például Jack Balkin dekonstrukció-értelmezésére, ami szerint a dekonstrukció egy analitikus-retorikai eszköz, amellyel a bejáratott és szilárdnak tűnő jogi érvelések pozícióit tudjuk kimozdítani. Pierre Schlag szerint Balkin teljesen félreérti a dekonstrukciót, amelyről azt mondja, hogy ez „Jack magánügye”, de ahogyan félreérti az szimptomatikus az egész amerikai jogi gondolkodásra nézve.⁶⁵

A dekonstrukció módszerként vagy „retorikai szerszámosládaként” való kezelése nemcsak Derrida és más dekonstruktivisták kifejezett ellenkezése miatt volt tévedés, hanem azért is, mert Schlag szerint a dekonstrukcióban rejlő radikális jogkritikát ezzel domesztikálja, hiszen a dekonstrukció itt belép abba a megszokott logocentrikus körbe, amelyből kilépni kívánna.⁶⁶ A veszély nem más a posztmodernnek szempontjából, minthogy így egy elmélet vagy módszer lesz a sok közül.

Jack Balkin az 1987-ben és az elkövetkezendő években megjelentetett cikkei alapján úgy tűnhet, hogy a legjelentősebb (és egyetlen) dekonstruktivista jogbölcész lett, azonban érdemes észrevenni, hogy Balkinra szinte alig hivatkoznak más Derrida-követő amerikai jogászok, így például Michel Rosenfeld, Drucilla Cornell, Peter Goodrich. Egyedül Pierre Schlag foglalkozott Balkin dekonstrukció-értelmezésével, de csakis azért, hogy kritizálja.⁶⁷

Ha elfogadjuk a Derrida and Legal Philosophy-kötet szerkesztőinek felosztását⁶⁸, akkor Derrida és a dekonstrukció recepciója igen ellentmondásos képet mutat. Egyrészt van egy igen népes és filozófiailag művelt csoport, akik a mainstream akadémiai körök támadásaitól

⁶³ Goodrich (2001) i.m. 2057-2058

⁶⁴ Schlag, Pierre: A Brief Survey of Deconstruction, 742. o. In Cardozo Law Review Vol. 27, 2005.

⁶⁵ Schlag (2005) i.m. 747. o.

⁶⁶ Schlag (2005) i.m. 748. o.

⁶⁷ Schlag, Pierre: „Le Horse De Texte, C'est Moi” The Politics of Form and the Domestication of Deconstruction. In Cardozo Law Review, Vol. 11, 1990.

⁶⁸ Goodrich et al. (2008) i.m. 8-9. o.

félve csak szőrmentén hivatkoznak Derridára és a dekonstrukcióra, miközben az elméletük nagyon is magán hordja a dekonstruktivista stílus jegyeit. Ilyen például Michel Rosenfeld *Just Interpretations* című könyve, amely csupán az elején hívja fel a figyelmet arra, hogy elmélete magán hordja Derrida hatását, ám a könyv nagy részében alig hivatkozik rá⁶⁹. De ide tartozik Goodrich, Cornell, Schlag vagy Cornelia Vismann is. Másrészt, vannak olyan szerzők, akik közül Jack Balkin a legfontosabb, akik gyakran és explicit módon hivatkoznak Derridára, de a dekonstrukció „vulgáris”, módszertani szemlélete miatt ez a korábban említett csoport nem ismeri el őket valódi Derrida-követőknek.⁷⁰

De ez a vita ritkán vált kifejezetté, és alig érintette az amerikai akadémiai diskurzust, csupán a felszín alatti mozgásokról számolhatunk be. Ezt támasztja az is alá, hogy Owen Fiss kivül senki sem írt számottevő kritikát a dekonstruktivista jogászokkal szemben.⁷¹ Fiss kritikája sem Derridát, Balkint esetleg Drucilla Cornellt érintette, hanem Stanley Fish elméletét kritizálta.⁷²

Azonban azt nem mondhatjuk, hogy a dekonstrukció nyomtalanul eltűnt az amerikai értelmiségi diskurzusból. A dekonstrukció szó (még a „dekonstruktivisták” között is) már a Derridára való hivatkozás nélkül jelenik meg több helyütt, és elszakadva a szó eredeti kontextusától a mítoszrombolás és az ideológia-kritika szinonimájává vált, és ez nem csak a jogászi diskurzusra vonatkozik.⁷³

„Derrida filozófiáját az amerikai jogelmélet sosem fogadta be igazán. A derridai dekonstrukció a kortárs amerikai (egyesült államokbeli) társadalomtudományok és egyben a jogtudomány egyik – talán – a legnagyobb hatású filozófiai irányzata.” – ezen állításokkal kezdtem a tanulmányomat. A Jacques Derrida nevéhez köthető jogászok száma igen csekély, és a kutatásaik iránya igen széttartó, így nem beszélhetünk valódi dekonstruktivista amerikai jogelméletről. Ha meg kell jelölni a legfontosabb Derridát követő amerikai jogászokat, akkor Drucilla Cornellt, Peter Goodrichet, Michel Rosenfeldet és a kései Duncan Kennedyt kellene megemlítenünk vagy az ezen csoporttól némileg elkülönülő Jack Balkint, ezen kívül vannak

⁶⁹ A mű bővebb elemzését lásd: Frivaldszky János–Kevevári István: Michel Rosenfeld dekonstrukciója In Pázmány Working Papers 2014/1.

⁷⁰ Goodrich et al. (2008) i.m. 9. o.

⁷¹ Fiss, Owen: Objectivity and Interpretation. In Stanford Law Review, Vol. 72, 1982.

⁷² Stanley Fish reakcióját Fiss kritikájára lásd: Fish, Stanley: Fish v. Fiss. In Stanford Law Review, Vol. 36, 1984.

⁷³ Színes, de talán érthető párhuzam, hogy Alan Moore képregényíró Watchmen című képregényét a „szuperhős-mítosz dekonstrukciója” címszóval szokták jellemezni, abban az értelemben, hogy a képregény történelem arany és ezüstkorának idealizált és gáncsnélküli hőseit és archetípusait kifordítja Moore, és egyfajta torz, sötét tükörképpel meséli el az amerikai popkultúra esszenciális elemeként létező szuperhős-történeteket. Lásd: Thompson, Iain: Deconstructing the Hero In Jeff McLaughlin (szerk): Comics as Philosophy, University Press of Mississippi, Jackson, 2005.

olyan szerzők, akik elsősorban az irodalomtudomány felől közelítették meg a jogot és kötődtek a posztmodern, illetve a dekonstruktivista gondolkodáshoz, mint például Stanley Fish.

De ha a critical race theory vagy a gender feminizmus prominens szerzőit vizsgáljuk, akkor látható, hogy előszeretettel használják a dekonstrukció szót mint a hierarchiák leleplezésének, kritikájának és lebontásának „varázsszavát”.

A dekonstrukciónak alapvetően nem volt „politikája”, azonban Derrida kiállása a felszabadító jellegű politikák mellett, a különböző elnyomott kisebbségek hangjának hallatását jelentette.⁷⁴ Ebben az értelemben a mai kortárs amerikai jogelmélet legfontosabb irányzatai mind sokat köszönhetnek Jacques Derrida dekonstrukciójának⁷⁵, még ha ezen „utánérzések” nem is jelentik a filozófus gondolatainak tökéletes megértését és alkalmazását.

⁷⁴ Derrida (1990) i.m. 971. o.

⁷⁵ Goodrich et al. (2008) i.m. 10-11. o.